

№ 12

23 მ ა რ ტ ი 1914 წ.

მიიღება ხელის მოწმობა

წლიური ფასი

== 3 მან. ==

ქოველ კვირეული საზოგადო-მკონო

ფიური და სალიტერატურო ჟურნალი

წელიწადი მესამე

ცალკე ნომერი 5 კაპ.

რედაქცია ღია 9-3 საათ.

მისამართი: თბილისი, გაბაევსკი პერ. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპოზისა: თბილისი კლდე.

ს ა რ ხ ე ვ ი: 1. ახალი ბანკი. 2. ისევ ტერიტორიაზედ. — რ. გ — ეხი. 3. დამის მშენება. — ლ. გარსიაშვილისა. 4. ჩემი სამშობლო. — დ. კასრაძესი. 5. ზ რ ე ს ა. 6. საჭირო ორგანიზაცია. — დ. კახელისა. 7 „ამა შრომა და ოფლი“. ეკალისა. 8. კომპუტაციის მნიშვნელობა. — ი. ირემაშვილისა.

მიიღება ხელის მოწმობა 1914 წ.

ქოველ კვირეულ საზოგადო-მკონოფიურ

და სალიტერატურო ჟურნალ

„კლდე“-ზედ.

ფ ა ს ი:	1 წლით.	.	.	.	.	3 მან.
	6 თვით.	.	.	.	.	2 მან.
	3 თვით.	.	.	.	.	1 მან.

ცალკე ნომერი ყველგან 5 კაპ.

ახალი ბანკი

16-ს მარტს, ახალი კლუბის დარბაზში მოხდა პირველი ოფიციალური კრება ახალ ბანკის აქციონერების წარმომადგენელთა. ეს დღე ისტორიულ დღედ უნდა ჩაითვალოს ჩვენს ცხოვრებაში, რადგან ამ დღეს ჩაიყარა, პირველად ოცი საუკუნის განმავლობაში, საძირკველი ერის, განსაკუთრებით ეკონომიური აღორძინებისა. საძირკველად ჩაითვლება მარტო ის კი არა, რომ ბანკი არსდება, არამედ ის ახალი სული, რომელიც ტრიალებდა ამ ბანკის დამაარსებელთა შორის. ეს სული იყო სული საქმიანობისა. პირველად მოვესწარით ასეთს ერთსულოვან კრებას, საცა არ იყო წარმოთქმული არც ერთი უბრალო მყვირალა სიტყვა, არც ერთი ფრაზა, ნათქვამი იმისათვის, რომ ვინმე გაეწილებინათ, ან საკუთარი საორატორო ნიჭი გამოეჩინათ, ან „დემოკრატიული“ ლაყბობით ყურთა-სმენა წაედოთ. ეს იყო დარბაისლური და მოკლევ-სიტყვიანი სჯა-ბაასი განსაკუთრებით საქმეზედ; იმ დიდ საქმეზედ, რომელსაც ქართველობა ახლად ეკიდება, მაგრამ რომლის სიდიდეს უკვე აღლო აქვს ართმეული. მარტო ბანკის დაარსება მაინცა და მაინც სასიხარულოს ვერაფერს წარმოადგენდა თავისთავად, რადგან უკვე გვაქვს ბანკები და მოხმარება კი არ ვიცით მათი,—მაგრამ ახალი ბანკი ახალი შრომის სულით არსდება დღესა: აქ არ ლაყბობდა თავად-აზნაურული ფუქსავატობა, არ ჭიკყინებდა მოიხტელი-გენტე „დემოკრატია“—აქ ბჭობდა საქმის და ფულის ხალხი, აქ იკვებოდა ახალი

საფუძველი ჩვენი ერის რეალური არსებობისა.

გაზეთებმა კიდევ ამცნეს ყველას, რომ ამ ბანკს „კავკასიის სავაჭრო-სამრეწველო ბანკი“ დაერქმევა და რომ მას სამ მილიონამდე ექნება სააქციონერო თანხა და ზოგიერთი სხვა წვრილალი, ამიტომ ამაზედ აღარ შეეჩერდებით.—ჩვენ გვინდა მხოლოდ ის აღვნიშნოთ, რომ დღეს-დღეისობით ძნელია აღნუსხვაც კი იმ მრავალფეროვან საქმეებისა, რომელთა აღორძინება და დატრიალება შეეძლება ამ მომავალს დაწესებულებას, თუ შემდეგშიაც მისი ინიციატორები და აქციონერები ისეთივე საქმიანობის უნარით და პრაქტიკულის მოსაზრებით იხელმძღვანელებენ, როგორც აქამდის და შეურყვევლად გაუძღვებიან ახალი მნიშვნელობის მძიმე უღელს; არ აპყვებიან აქამდის გამეფებულს „თეორიებს“ და მეოცნებეთ და მჭიდროდ იდგებიან ეკონომიურს, განსაკუთრებით ეკონომიურს ნიადაგზედ. ამის სრულ გარანტიას იძლეოდა 16 მარტის კრება და ბ-ნ დათეშიძესთან ერთად, რომლის შინაარსიანმა სიტყვამ დააგვირგინა მოკლე და შინაარსიანი სხდომა, ჩვენც ვიტყვი: სალამი თქვენ, რომ ასე გულმხურვალედ და შეგნებულად გამოეხმაურეთ ახალს საქმეს, რომლის მეოხებით ველარავინ იტყვის, ვერც შინაური და ვერც გარეშე, რომ ქართველებს საქმე არ შესძლებიათ. დღეიდან იწყობა ახალი ხანა, სრულიად ახალი, და ამცნეთ კიდით-კიდემდე თქვენს ამომრჩევლებს, რომ საერთო სურვილი დღეს იღებს რეალურ სახეს.

ბ-ნ გოთუასაგან მოთხრობილი მოკლე ისტორია ამ ბანკისა, კვირის კრება, იქგამეფებული დარბაისლური მსჯელობა, იმავ დღეს დაწ-

ყობილი საორგანიზაციო კომისიის მოქმედება— ერთი სიტყვით, ყველა ნაბიჯი, დამოკიდებული ამ საქმესთან—ცხადი მაჩვენებელია, რომ ახალი ფორმაციის ხალხი გვებადება, ახალი ფორმაციის საქმე; და თუ გარდუვალი დაბრკოლებანი არ აგვედობა წინა, შორს არ არის ის დრო, როცა სხვა ერებთან ერთად, ჩვენც შეგვეძლება ვსთქვათ: „არა მარტო ტკბილ ხმებისთვის გამოგვგზავნა ქვეყნად ცამა“ და ვაჩვენოთ კიდეც... ჩვენებს უფრო, ვიდრე უცხოებს, რომ საქიროების დროს ჩვენცა გვაქვს უნარი მოქმედებისა.

ისევ ტერიტორიაზედ

მადლობა ღმერთს არ. ჯ—შვილი პრინციპიალურ ნიადაგზე შესდგა ტერიტორიალურ საკითხში და ეხლა გულდამშვიდებით შეიძლება მასთან ლაპარაკი. მართალია, დღესაც არ შეგვიძლიან ვსთქვათ, ჩვენ, — ჟურნალი „კლდე“—რომელ კატეგორიაში მოგვაქცია: პოლიტიკურ ლაქიებისა და ბოროტგანზრახვებებისა, თუ გულწრფელად დაინტერესებულთა სიაში (თუ მხედველობაში მივიღებთ წინა კვირების წერილებს, ალბად პირველში), მაგრამ ამას დიდი მნიშვნელობა არა აქვს. ჩვენ დღესა გესურს პრინციპიალურად დავარღვიოთ ყველა ის დებულება, რომელსაც დღეს იცავს არ. ჯ—შვილი ტერიტორიალურ საკითხში და დავამტკიცოთ, რომ უბრალო გაუგებრობა კი არა ხდება ფედერალისტთა და ახალ შეჯგუფებათა შორის, არამედ მეტად ღრმა განსხვავება ირკვევა და ამ განსხვავების ფარგლებში უნდა მოთავსდეს მთელი ქართველი ერის პოლიტიკური მრწამსი.

„ამ ნიადაგზე რომ დავსდგეთ, ბრძანებს არ. ჯ—შვილი, დაგვეკარგება ყოველგვარი კრიტერიუმი იმის გამოსარკვევად, თუ რა არის საქართველო. რად უნდა ჩავსთვალოთ საქართველოდ მხოლოდ თბილისის გუბერნიის სადავო (?) მაზრები და არა მთელი ამიერ-კავკასია, დაწყებული შავი ზღვიდან კასპიის ზღვამდე. იყო დრო, როდესაც საქართვე-

ლოს საზღვარი დარუბანდამდე მიდიოდა. თქვენ შეგიძლიანთ, თქვენი მადის მიხედვით, ესეც მოითხოვოთ, მაგრამ ვინ არის ყურის დამგდები ან რა ძალის შემწეობით გინდათ საქართველოდ გამოაცხადებინოთ ის, რაც საქართველო აღარ არის“.

ეს გრძელი ციტატა რომ გავასადაოთ, ასე ითქმის: ჩვენს გარეშე მდგომ და მოკამათე ჯგუფებს არა აქვთ კრიტერიუმი საქართველოს საზღვრებისათვისა და არც ძალა აქვთ რომელიმე საზღვრების აღსადგენათაო. პირველი ნახევარი ამ მოსახრებისა ლიტონი მტკიცებაა, რადგან შეუძლებელია ეკამათო მოპირდაპირეს იმის შესახებ, რაზედაც მას ან ხმა არ ამოუღია, ან თუ ამოუღია, სწორედ გარკვეული პოლიტიკური კრიტერიუმი მიუღია მხედველობაში. მეორე ნახევარი ციტატისა უფრო სუსტია ლოლიკურად, რადგან „ყურის დამგდებთა და ძალაზედ“ ლაპარაკი სულ მეტია: განა ფედერალისტებს ჰყავთ ყურის დამგდები, ან დღესვე, ან ხვალ, ან ახლო მომავალში იმედი აქვთ რაიმე ძალებისა, რომ ავტონომიას მოიპოვებენ? მაგრამ ეს ძალა იკვერება და აი სწორედ ამ ძალთა გამოკვერაში, ანუ უკეთ, ამ პოტენციალურ ძალის კინეტიურად ქცევაშია საქმე.

თუ ქართველ ერის გულში არ არის რეალური პოტენციალური ძალა ავტონომიის მოსაპოვებლად, თუ ამ ერის გარეშე ობიექტიური პირობანი არ შეუწყობენ ხელს ამისათვის, „სახალხო გაზეთის“, „კლდის“ და სხვათა ლაღადისი და კალმების ტრიალი—ვერავითარ ძალას ვერ შეჰქმნიან, ვერ გამოსჩვენებენ. საკითხავია ახლა, რა გზით უნდა გაუისინჯოთ კბილი საქართველოს, როგორც პოლიტიკურ ორგანიზმს, რომ შევატყვოთ თუ რა ძალაა მის ხელში. კამათი იმაზედ, რომ ყველა ხალხს მარტო იმდენი ძალა აქვს, რამდენიც მის რეალურ ძარღვებში და ფარგლებშია მოქცეული—უბრალო დროს დაკარგვაა. ეს ასეა, რასაკვირველია, მაგრამ როგორ უნდა გვესმოდეს რეალური ფარგლები. თუ მივიღებთ მხედველობაში „სახალხო გაზეთის“ პრინციპს რეალურ მოსახლეობისას, მაშინ უნდა მივიღოთ „ნოვოე დელოს“ მოსაზრებაც, რომ მაშინ საქართველო აღარ არსებობს, რადგან ჩვენს დედა ქალაქ თბილისში უკვე რეალურ უმრავლესობას აღარ შევადგენთ; გორის მაზრა სავსეა ოსებით და სომხებით, რომელნიც ნახევარს თუ არა სჭარბობენ, ნაკლებნი არ არიან; კახეთში ძალიან ბევრია სომხობა და სხ.; იმერეთში შავი ზღვის ნაპირები სხვათა ხელშია და სხ. ისე,

რომ მთლიანი ტერიტორია ამ უცნაური პრინციპის მიხედვით ალარ არის. ესეც არ იყვეს—რეალური მოსახლეობა ცვალებადია და როცა ამაზედ მიგვი-თითებენ, აქაც გარკვეული საზღვარი უნდა დაგვიდონ. თუ ჩვენგან მოითხოვენ გარკვეულ საზღვარს გარედ გაწევის მხრით, უნდა გვიჩვენონ შიგნით შეკუმშვის საზღვარიც; თორემ. რადგან ასეთი საზღვარი არამცთუ სახელმწიფოებრივი უფლებით და ძალით არ არის დაცული, არამედ პირიქით, ამ საზღვრებს რეალური ძალა უცხო კაპიტალისა, უცხო პოლიტიკურ მისწრაფებისა ავიწროებს—ჩვენ გარანტია არა გვაქვს რომ რეალური მოსახლეობა მაგ. სომხებისა ხვალ გორის მაზრაში არ იქნება, რუსებისა კახეთში და სოხუმის ოლქში, და სხ.

აი თუნდა ახალი ფორმაციის რეალური მოსახლეობა ავიღოთ: ბორჩალოს, ახალქალაქის და ახალციხის მაზრები რეალურად ქართველებით იყო დასახლებული უკანასკნელ დრომდე და, წარმოიდგინეთ, 900 წლების დასაწყისში შედგენილი რუკა ფედერალისტებისა (რომელნიც ალბად მაშინაც რეალურ მოსახლეობის პრინციპს ადგენენ), ამ მაზრებს საქართველოს საზღვრებში აქცევდა—ისინი არ გარბოდნენ კასპიის ზღვამდე ან დარუბანდამდე, როგორც ექვობს არ. ჯ შუალი. მაგრამ ვაიდა ათი წელიწადი (ერის ცხოვრებაში ეს ერთ წამსაც არ შეადგენს) და მეორე წარმომადგენელი ფედერალისტებისა ახალ რუქას ადგენს, სადაც ეს დასახლებული მაზრები ალარ შედიან. ჩვენ აქ ალარ გამოუდგებით იმას, თუ ეს ახალი რუკა რამდენად შეეგუება თვით მათგან აღიარებულ რეალურ მოსახლეობის პრინციპს, რადგან ამაზედ კიდევ გვექნება ლაპარაკი,—მაგრამ ვსთქვათ ყველა ეს მართალია, და ჩამოთვლით მაზრებში ჩვენ, ქართველები, უკვე უმცირესობას შევადგენთ. რას გვიჩვენებდა ესა?—მარტო იმას, რომ ხვალ შესაძლებელია, ამ პრინციპით თბილისს მოადგენენ, ზეგ გორსა და თელავს-ილინაღსა და ჩვენ კიდევ ახალი რუკა უნდა გამოვიკრათ ქართულ ტერიტორიისათვის. ასეთი სიარული პოლიტიკური პარტიისათვის მოუხერხებელია.

როდესაც ს.-დემოკრატები ამბობენ ტერიტორიალური საკითხი ქართველებისათვის—ეს აგრარული საკითხიაო ეს გვესმის, რადგან მათთვის ტერიტორიალური საკითხი არ არსებობს ვითომ (გარეგნულად მაინც ასე აცხადებენ), მაგრამ როდესაც ავტონომისტებს ამაზედვე ჩამოკ-

ყავთ საკითხი და მარტო ურჩევენ გლახობას, თ. ახნაურობის მიწა შეიძინეთ და ამით გამაგრდითო—ეს ამტკიცებს რომ ნამდვილი, პოლიტიკურად შეგნებული საკითხი ტერიტორიალური—მათ არ იციან რას ნიშნავს.

რალა თ.მა უნდა, რომ ყოველგვარი ჯგუფი, საქართველოში მომქმედი, ვალდებულია უპირველესი ყურადღება მიაქციოს აგრარულ საკითხს; მოვალეა დარღვეული მიწათ-მფლობელობის ნანგრევებს დ აღმოაცენოს ახალი მეურნეობა ახალ პატრონთა ხელით დამუშავებული, ე. ი. რაც შეიძლება მეტად შეუწყოს ხელი მიწის გადასვლას უნიათო თავ. ახნაურობისაგან გამრჯელ გლახობასთან—მაგრამ ეს საბოლოოდ ხომ ვერ გადასწყვეტს ტერიტორიის საკითხს და ჩვენ გვიკვირს არ. ჯ შეიძლება, როგორი პოლიტიკურა მოსაზრებით გვითითებს ამ მხრისაკენ? ან რა საქროა ამაზედ ჩვენ მოგვითითონ, როდესაც ეს უპირველეს ჩვენ საზრუნავ საგანს შეადგენს.

ამავე დროს, აგრარულ საკითხთან ერთად ჩვენი პოლიტიკური მოსაზრება სულ სხვა მხარესა მიმართული—სახელდობრ ტერიტორიის დაცვისაკენ და აღრევა ამ ორ მოსაზრებათა—პოლიტიკურისა და აგრარულისა—შეცდომა იქნებოდა.

თუ მივიღებთ მხედველობაში შინაგან განწყობილებას ჩვენი ერისას, მის გეოგრაფიულ და ეტნოგრაფიულს შემადგენლობა-მდებარეობს და ამასთანავე უმთავრესად მის ისტორიულ საზღვრებს, ჩვენ უნდა ვაღვიაროთ საქართველოს ავტონომია იმ პოლიტიკურ-ტერიტორიალურ ფარგლებში, რა ფარგლებშიაც იგი შეუერთდა რუსეთს, რადგან მარტო ეს საზღვარია ის საზღვარი, საცა შეიცვალა ჩვენი პოლიტიკური მდგომარეობა. რაც მოხდა იმის შემდეგ—ე. ი. რაც რეალურად ხდებოდა—ეს უბრალო ძალმომრეობაა და არა პოლიტიკური ვითარება პოლიტიკური ორგანიზმისა. დღეს, რასაკვირველია, ჩვენ ძალა არა გვაქვს მოვითხოვოთ აღდგენა ინტერნაციონალური სამართალისა, მაგრამ ეს არ ნიშნავს, რომ ჩვენ თავათვე უნდა მოვისპოთ ამის უფლება. ხვალ შეიძლება ჩემი სტუმარი შეკომეკრას სახლში, მომტაცოს ავეჯი, დამიქციოს სასმელ-საქმელი, შემიღახოს საოჯახო აღათები, შეიძლება ის ჩემზედ ღონიერი გამოდგეს, მაგრამ ეს კი არა ნიშნავს, რომ მე თვითონ ეს დავაკანონო და ვსთქვა: მე ძალა არა მაქვს და ამიტომ ჩემს უფლებაზედაც ხელს ვიღებო—ეს მონური ფსიხოლოგია იქნებოდა. არა, დღე მე დამძალონ,

მაგრამ სამართალს და ჩემს უფლებას საიქიომდე ვეძებ.

თუ საიქიო არის, იქიდანაც მოვითხოვ ჩემი ერისათვის პოლიტიკურ სამართლანობას. ჩვენ არ ვეძებთ სამართლიანობას იდეალურს, ფილოსოფიურს, რადგან ეს სულ სხვა კატეგორიის მოვლენაა და პოლიტიკაში ამ მოსაზრების წამოყენება არამცთუ უტოპია, სიბავშვეც აღარ არის — ეს უნიათო გულუბრყვილობაა. ასეთს სამართალს ჩვენ სულ სხვა მხარეს მოვძებნით — შინაგან საქმეებში და პოლიტიკაში ჩვენ ვეძებთ — უფლებას. ჩვენი უფლებაკი, როგორც ერისა, განსაზღვრულია საერთაშორისო კანონებით, განსაზღვრულია იმ პოლიტიკური ხელშეკრულებით, რომლითაც საქართველო შეუერთდა რუსეთს. ეს უფლება შეურყეველია იურიდიულ პოლიტიკურად, და მისი დარღვევა არც ცალკე სახელმწიფოს შეუძლიან, არც ცალკე ერს.

აი თუ ამ პოლიტიკური აქტიდან გამოვალთ, მაშინ ცხადია მეტად გარკვეულად მოიხაზება ჩვენი ტერიტორიალური საზღვრებიც, და ჩვენი პოლიტიკური მრწამსიც. მაშინ არავის ექნება უფლება შესთხზას ჭორი, რომ ნაციონალისტების „მადას“ (?) კრიტერიუმში არა აქვს და... დარუბანდამდე ან ტრაპიზონამდე უნდათ სიარულიო, როგორც არავისა ჰქონდა უფლება იმ ჭორის გავრცელებისა, რომ ავტონომისტებს ბატონ-ყმობის გავრცელება უნდათ.

როგორც მკითხველი ხედავს ჩვენი კრიტიკიუმში მეტად მარტავიც არის და მეტად ნათელიც და თუ ჩვენსა და ფედერალისტებს შორის განსხვავებაა — ეს ტერიტორიალურ საკითხში გამოურკვეველობა კი არ არის, არამედ სწორეო მკაფიოდ გარკვეული ჩვენი საზღვარი, რომელსაც ფედერალისტები ათი წლის განმავლობაში ცხრაჯერა სცვლიან. და როცა არ. ჯ — შვილი ასე ვაბედულად ამბობს (იხ. „სახ. გაზ.“ № 1141), რომ ადმინისტრაცია-ბიუროკრატის პროექტს, გუბერნიების გადამიჯვნისას ჩვენ მხარს არ უჭერთო — ან უნდა თავხედობით მოსდიოდეს, ან უცოდინარობით — არჩევანი მისთვის მიგვიჩნდია, მაგრამ ჩვენ უტყუარი საბუთები გვაქვს, რომ ფედერალისტების ერთი ნაწილი არამცთუ მხარს უჭერდა ამ ბიუროკრატულ პროექტს, არამედ უფრო შორსაც მიდიოდა. საბუთიანად უარჰყავით ეს გარემოება და დაამწვიდეთ ყოველი შეგნებული ქართველის სინიღისი, თორემ თავს იმით ვერ იმართლებთ რომ ეს ცილისწამება და ჭორიაო.

ჩვენ მოწამენი ვართ, რომ ხიზანთა საკითხშიაც თქვენ მხარი დაუჭირეთ ბიუროკრატულს და დემოკრატიულს (?) პროექტს და ცარიელაგანცხადებებით ეხლა აღარავის უკეთდება გული.

რალა თქმა უნდა, ფედერალისტები და ბიუროკრატია სხვა და სხვა მოსაზრებით ხელმძღვანელობენ, მაგრამ შედეგი ერთი და იგივე გამოდის და აი რახედ უთითებდით ჩვენც და „იმერეთიც“ და გაქარწყლება იმისა, რომ ბიუროკრატია და ავტონომისტები ერთი მიზნით არ არიან გამსჭვალულებიო სრულიად მეტია, რადგან ასეთი ბრალდება ჯერ არავის მოსვლია ფიქრად.

მეორე, უფრო მართლაც კომიკური, ვიდრე დარბაისლური „აზრი“ არ. ჯ — შვილისა იმაშია, რომ ვითომ ვინმე აბრალებს ჯ შვილს ან ფედერალისტებს, რომ ისინი ტერიტორიას სხვას აძლევენ და თავს მართლულობს: „ჩვენ ხელთ სრულიად არაფერი არ არის და ამიტომ არაფრის გაბოძებაც არ შეგვიძლიანო. ესეც რომ არ იყვეს, ჩვენთვის რწმუნებულება არავის ჩაუბარებია რომ საქართველოს ტერიტორიით ვივაქროთ“. ტრაგიაში ქართველი ერისა კი არა, ფედერალისტებისა, სწორედ იმაშია, რომ მათ ხელთ არაფერია, რწმუნებულება არავის ჩაუბარებია და ერის სახელით კი ლაპარაკობენ იქ, საცა ჯერ არს და საცა ჯერ არა არს. და როცა ვაზეთში სწერია, „სახალხო ვაზეთი“ ჩვენს ტერიტორიას სხვას აძლევსო — ეს მართო მეტის-მეტად გულუბრყვილო შეუძლიან ასე გაიგოს — ვითომ „სახალხო ვაზეთს“ შეეძლო რისიმე ფაქტიურად გაცემა ან გადაცემა — არა, ბატონებო, ეს მათა, „სახალხოვლების“, იდეა არის მხოლოდ და ღვთის მადლით ჯერ საქართველო ისეთ პალიტიკურ ორგანიზმს არ შეადგენს, როცა რომელიმე მკირე ჯგუფს შეეძლოს ტერიტორიის გადაცემა. ყველა კერძო ქართველს, უფლება აქვს თავისი მამული ვაჰყიდოს უცხოზედ, თუ გათახსირებული სულის კვეთება ნებას მისცემს, მაგრამ ჯერ არ არსებობს ის პოლიტიკური კავშირი ერისა, რომელსაც ტერიტორიის ნაწილის გაცემისა თუ შემოერათების უფლება ჰქონდეს.

(შეუძლებელია კამათი უბრალო სიტყვების მნიშვნელობაზედ მაშინ, როცა სადაო საკითხი პოლიტიკური შემეცნებაა).

მესამე მოსაზრება არ. ჯ — შვილისა იმაშია, რომ თურმე დიდი სახელმწიფოანიც იღებენ ხელს კოლონიზატორობაზედ და შინაგან გაუმჯობესებაზედ ფიქრობენ და ჩვენ მით უფრო გვჭირია ესა. ჩვენ არ ვი-

ციტ, ხუმრობს, თუ ნამდვილად ასე ფიქრობს არ. ჯ — შვილი, როცა საქართველოს მდგომარეობას აღარებს დიდ სახელმწიფოთ და ამ შედარებიდან დაასკვნის რასმე?

კოლონიზატორობაზედ იღებს თუ არ იღებს ხელს დიდი სახელმწიფო — აქ რა მოსატანია? ჯერ ერთი სახელმწიფოები თავის კოლონიზაციას ამყარებენ **ძალაზედ**, მეორეც მათი კოლონიზაცია მიმართულია **სხვა** ერთა ტერიტორიაზედ და თუ ამაზედ ხელს იღებენ, არა იმიტომ რომ სამართლიანობის ან რეალურ მოსახლეობის პრინციპს მისდევენ, არამედ იმიტომ რომ **ძალა არ შესწევთ**. ჩვენი მდგომარეობა კი **სრულებით** სხვაა: ჩვენი კოლონიზაცია დამყარებულია განსაკუთრებით კულტურულ მოქმედებაზედ, ე. ი. ბუნებრივ გადასახლებაზედ და მეორეც, არა **სხვის** ტერიტორიაზედ, არამედ ჩვენს საკუთარზედ, საიდანაც **ძალი** სხვამ მოგვგლიჯა და კიდევაც გვგლეჯავენ. უცნაური სიბავშვე იქნებოდა გვეფიქრნა, ახლანდელს პირობებში, და ნაცარტუტა აგვედინა „კლდეში“ ან „სახალხო გაზეთში“, რომ ბორჩალოს, ახალქალაქის და სხ. ჩვენი მახრები უნდა დავიპყრათ ძალითაო, ან სხ. *) უამთავითარებით, მაგალითად ელზას-ლოტარინგია, ფრანგებით დასახლებული, გერმანიას უქირავს ძალით და ერთ დღეს თუ გერმანიამ ფრანგები აიძულა გადასახლებადად (მაგ. იმავ ოსმალეთში, საცა ჩვენი ქართველი მაჰმადიანები გადასახლდნენ) და გერმანელები ჩაასახლა, „სახალხო გაზეთი“ რეალურ მოსახლეობის პრინციპს გამოეკიდება და ფრანგებს ეტყვის: ხელი აიღე შენს ელზას-ლოტარინგიაზე, რადგან გერმანიამ იქ გერმანელები ძალად დაასახლაო. ესეთი ლოდიკა შესაძლებელია რომელიმე შეუგნებელი ქურთის ან კალმუქისაგან, მაგრამ ეროვნულად გამორკვეულ ხალხისაგან? — ეს რაღაც „ნაკლის“ ბრალია, „ხატისაგან არისო“, კაცი იფიქრებს.

რაც შეეხება იმას, თუ პრაქტიკული მუშაობა რაზედ უნდა იყოს მიმართული, სახელდობრ იმაზედ რომ მიწა არ იყიდებოდეს უცხოელებზედ —

*) ეს წერილი უკვე აწუბილი იყო, როცა არ. ჯ — შვილმა უარი განაცხადა 20 მარტის უამერში, ვითომ უთქვას, რომ „ამისთანა პრაქტიკების განსახორციელებლად, საჭიროა, სულ ცოტა რამა უსთქვათ, გერმანიას ოდენა ძალა მაინც“. თუ გავიწყდებათ, წაიკითხეთ ძალზედ ხელმეორედ.

ეს სულ მეტია, რადგან ეს განა საბუთია ჩვენი, „სახალხო გაზეთის“ მოწინააღმდეგეთა, გასამტყუნებლად? მკითხველს შეუძლიან იფიქროს, რომ ჩვენ ამას არა ვცდილობთ და მაშინ როდესაც ეს უპირველეს საგანს შეადგენს ჩვენი მისწრაფებისა და სწორედ ამას ვსთვლით იმ პლატფორმად, რომელზედაც შეთანხმებით შეგვიძლია მოქმედება არა მარტო ფედერალისტებთან, სოციალ-დემოკრატიასთანაც — არ. ჯ — შვილი ისე სწერს, თითქო ის ქადაგებს ამას, და ჩვენ კი უარვყოფდეთ და ამით შეცდომაში შეუძლიან შეიყვანოს მკითხველი: „განავითარეთ სასოფლო მეურნეობა, შეეცადეთ ხალხის ეკონომიურ აღორძინებას და ამით დაიცავით საქართველოს ტერიტორია“. არ შეიძლება, მოწინააღმდეგე ჩვენი საქმე, სიტყვებით **ასწეროს** და ეს გამოაცხადოს როგორც **თავისი რჩევა** — ეს უბრალო მასლაათი იქნება და არა პოლიტიკურ - სოციალური მოსახრებანი, რომელთაც თქვენ ხალხს ურჩევთ. ბოლოს ისე დაასკვნის ბატონი ჯ — შვილი, რომ ობიექტიური პირობანი ისეთნი არ არიან, რომ ქართველებმა კოლონიზაციაზედ იფიქრონ, როდესაც საკუთარ (?) მიწაზედ ვერა მაგრდებიანო. და როცა ისე მომაგრდებიან, რომ საკოლონიზაციოდ გაიწევენ, ჩვენ ამის წინააღმდეგ ვერაფერს გავაწყობთო. ეს განმეორება იმ ბავშვური მოსახრებისა, რომელიც ჯ — შვილმა გამოსთქვა ხიზანთა საკითხზე მსჯელობის დროს: დეე წაიღონ ყველაფერიაო, და როცა ჩვენ მოვმაგრდებით, უკანვე დავიბრუნებთო. არ. ჯ — შვილს ტერიტორიის გაცემ-გამოცემა უთიუოდ სკოლაში ნათამაშვე სალიკ-მალიკივით უბრალო საქმე ჰგონია, თორემ როგორ შეიძლება ვიფიქროთ „პოლიტიკურად აღზრდილი“ ადამიანი არა ვაჩნობს ამ არგუმენტის სისუსტეს. როდესაც დღეს, როცა ჯერ არ გამოაქრალა ჰერიდან ჩვენი ისტორიული უფლება, მოურიდებლად გვტაცებს მიწას ბიუროკრატია, როდესად დღეს, როცა ჯერ კიდევ ვერ წაუშლიათ სახელი „საქართველოსი“, — სომხები მოურიდებლად გვიცხადებენ ომს და თავის ნაციონალისტური აზროვნობით იდეაშიაც კი სპობენ საქართველოს („НОВОЕ ДѢЛО“, იზხანიანი და სხ.), განა შესაძლებელია ლაზლანდარაობა: შემდეგ ჩვენ ყველაფერს დავიბრუნებთო? ეხლა ჩვენ **ვიგერიებთ** მტრებს და **ისინი** შოვინისს გვწამებენ, ეხლა ჩვენ **ჩვენსას** ვიცავთ და **ჩვენივე საკუთარი** პარტიები ჰგმობენ ამას და როდესაც ქართველობა ისე მომაგრდება, რომ ვითომ თავის

საზღვრების გარეთაც გაიწვედეს—მაშინ რაღას იზავდნენ ან მტრები ან „მეგობრები“? მაშინ გვიანლა იქნება, რადგან სწორედ მაშინ იქნება საჭირო გერმანიის ოდენა ძალა და ნამდვილი ხელჩართული ომი, იმ ტერიტორიის დასაბრუნებლად, რომელიც უკვე სხვას ეჭირება. ჩვენ კი ამ ძალების არც იმედი გვაქვს და არცა გვსურს როდისმე ასეთ მდგომარეობაში ჩავცვივდეთ, რადგან ჩვენი პრინციპია: „საქართველო ქართველებისათვის“ და არა საქართველოს ყველა სხვა ენაცვალოსო, როგორც, გვწამებენ ფედერალისტები და სხვა სოციალისტები.

რეალური მოსახლეობის პრინციპი კი, პოლიტიკური პრინციპი არ არის, ეს ზღაპარია; ნამეტნავად ჩვენს განსაკუთრებულ პირობებში, როდესაც ჩვენს საკუთარს რეალურ მოსახლეობას საზღვრები გახსნილი აქვს და ყველა ვიგინდავს შეუძლიან ხვალ ნახევარ საქართველო იყიდოს, როგორც კერძო საკუთრება, უცხო ტომი ჩაასახლოს და ამით ძირიანად შესცვალოს რეალური მოსახლეობა. ასეც სჩადის ბიუროკრატია, ასე სჩადის სომხობა და მარტო ჩვენი „პოლიტიკური“ პარტიები ვერ ამჩნევენ ამას. ვერ ამჩნევენ კი იმიტომ, რომ მათ გონების თვალზედ გადაფარებული აქვთ „უმადლესი სამართლიანობის არა პოლიტიკური პრინციპი — იდეა სოციალიზმისა“, რითაც მეტად ჭკვიანურად სარგებლობენ ჩვენი მტრები.

რ. გ.

ღამის მშეკებება

ნუ გიკვირს, რომ ამ უაქრულ, უღამაზო ევაილს ღამის მშეკებებს უწოდებენ და მითი ამუბებს მთელი აღმოსავლეთი. უური მომანჟარ, მეკობარო, და გიამობ ამის თავგადასავალს.

ერთხელ, საღამო ჟამს, ეოვლად შემძლე ბუდა გამობრძანდა სამყაროს დასთავადიერებლად. მთელი ბუნება აღფრთოვანებული თავისი შემოქმედის ხსებით, უგალობდა ჰიმნს.

გაისმოდა მომხიბლავი სტვენა ბულბულისა. ცელქი წყაროც არაკრავებდა თავის წკრიალა ხმას. მათ ბანს აძლევდა მთელი არე-მარე. თვითეულ ძარდვში ბუნებისა გაისმოდა უდრმესი მადლობა შემოქმედისადმი. მაგრამ გულთა-მხილავმა ბუდამ გაარჩია მათ შორის ერთი ნადვლანისი, თითქმის წყრომის ხმა. ეს ჰატარა, უღამაზო ბუქი შეჭლადადებდა ბუღას თავის უბედურებას. მიჭზვდა

გულთა-მხილავი ბუქის გულის წყრომას. მისი ბრძანებით იმ ბუქმა გამოიბა მშეკნიერა ევაილი. ევაილმა ხსზად, მაგრამ მასთანვე ამაყად მიმოიხედა. უცბად თვალი მოჭკვარ ცის სივრცეზედ მოციმციმე ვარსკვლავს. მისი ხაზი სხივი დაეტა ევაილს და გული აუძკერა, დაავიწყა ეოველივე. იგი ვერ ამხნევდა ვერც მისი სიღამაზით აღტაცებულს არე-მარეს, ვერც გულსკვლავად შეუფარს, მისგანვე დაკოდილ იადონს. ევაილისთვის აღარაფერი არსებობდა მთელ სამყაროში, მოციმციმე ვარსკვლავის გარდა.

ვარსკვლავმა ხსზად, თითქოს მორცხვად ჩაჭხედა მას თვალეებში და მისი ხაზი და მორცხვი სხე საუკუნოდ აღიბეჭდა ევაილის გულში. მთელი დამე ერთმანეთის აღერსში და ცქერაში გაატარეს. გათენების ჟამს ვარსკვლავი მიიშალა ცის კიდეც. წასვლისას ხსზად გადასძახა ევაილს: „არ დამივიწყო დამის მშეკნება!“

„ღამის მშეკნება!“ გაისმა მთელ სამყაროში. ეს სხელი უწოდეს ევაილს. მაგრამ მას არც კი გაუგია. იგი მისჩერებოდა იმ ადგილს, სადაც ვარსკვლავი მიიშალა, თითქოს ჭლამობდა სივრცის თვალთ გარღვევას, რომ დაენახა თავისი სტროფი.

მაღე ცის კაბადონზედ გამოხნდა ბრწყინვალე მზე და მის მძღავრ სხივებში გაეხვია მთელი ბუნება. ეველა აღტაცებით მიეკება მზის ამოსვლას. მხოლოდ ღამის მშეკნებამ ნადვლანად ჩაჭკიდა თავი, მთლად შეიკუმშა, ფერი დაჭკარგა. მას არ ახარებდა მზის ამოსვლა.

მას აქეთ ეს ევაილი დღისით ასე უღამაზოდ, დაბუჩავებულად გამოიუურება, მაგრამ რა დადამდება და დანახავს მოციმციმე ვარსკვლავს, მშეკნიერად იფურჩქნება და მაშინ მას სიღამაზით ტოლი არა ჭკვავს მთელს ქვეყანაზედ.

ლ. გარსიაშვილი.

ჩემი სამშობლო

(დასასრული).

იქ, იმ ქალაქში, ცხოვრების ტალღების მიმოქცევამ მრავალ ჩემისთანას მოუყარა თავი. ეველანი ჩემებრ დაღონებულნი იფუნენ, ისინიც სწუნდნენ, ისინიც ოცნების თვალთ გაჭეურებდნენ სამშობლო კერის ნავთსაყუდარს, სადაც მათი მშობლების ღანდნი მანდღის უქნევდნენ, დასაბრუნებლად ემატიებოდნენ. მაგრამ დრომ თვისი მოიტანა. სელ-ნელ ერთმანეთს შეეკვივნით. ამიერიდან ჩვენ გვქონდა საზოგადო ჭირი, საზოგადო

ლხინი. წიგნების სროლა, იამაშობა, მაგრამ აღრინვე სიტონის შებორკვა ჩვენი უფროსებისგან... ოჰ, ეს ღაც კი უჩებურად ვითრია, როდესაც გამახსენდება იმ დროინდელი ცხოვრება ნორს სულთა საჯალათოში. როგორ სიტონისათვის გვეკვლიან, როგორ გვასახიანებენ! არა, წარმოუდგენელია, წარმოუდგენელი! თმა უაღეს მიდგება... ავწერ ვორტრუები? არა, არა, არ შემიძლიან, თუმცა მათი სურათების ფაქსიმილე წარუძღვლად აღბეჭდილია სიდიდით ჩემს ხსოვნის უთში. ვიტყვი მხოლოდ, რომ ერთი-ორის გარდა დარჩენილი უფროსი ზედამხედველიდან და გათვლებული ველურ მისამსახურე ზენითა, ყველანი სატრანსპორტის წარმომადგენლები. ზენო, ეს აღმასრულებელი ძალა, ნარკლი ოსი გახლდათ და მართლაც სულ ხარბე იჭდა, რომ მოთვალეურის განკარგულებით ესა თუ ის დასახველი მოწაფე ქონით ათვისდასაღებობა და ცივ კარტრში გამოემწყვდია. ოჰ, რამდენი სურათები მიქლება თვალწინ! აი, უღანაშულოდ დასჯილი ზატარა გიორგი, რომელმაც თედორ კუზმინის თინებს ვეღარ გაუძლო, ვროტესტი განუცხადა, რის გამოც ზენო მოაწვიეს გამოსაძიებლად. მაგრამ გიორგი დაუსილტა და ქედმოგლეჯილი მტკვრისკენ გაქანდა და შიგ შეა ტალღებში გადაერია. კიდევ კარგი, რომ დიპტირეს და გადაარჩინეს. მაგრამ მასიმის შემდეგ აღარ უსერიანია. ჩამოვხა, დღითი-დღე სეკამ დაჰქანო და თან წარიტანა მავ საფლავში. აი, კოტი, ჩვენი კორზინა, მუდამ საუარული და აღურსიანი ბავშვი, რომელსაც კარტერი არ აქმარეს და უოფა ქვევამი სამი დაუსვენს მხოლოდ იმიტომ, რომ მოთვალეურეს... ნეტარხსენებულ ლაბუსან... მისთვის მუქწრო, რომ... დიასახლისთან გამურვიანობაზე ბანქოს თამაშობდა. კოტეს შურის ჩამოწმებდა ვერ მოესწრო, ტირილით მიქვედრებოდა, ნუ დამბეზდებო, მაგრამ ლაბუს უღმობელი გამოეცა და დასმინის საღაც ჯერ არს, რის გამოც სასჯელი ვერ აიცილია თავიდან. აი, ჩვენი ვასოც. რომელსაც თინიკამ თავზე ბიბლიის წიგნი დასცხო მხოლოდ იმიტომ, რომ „ატიხონე უფალო ერი შენი“-ს გალობის დროს ტონი შეშლდა. აი, ეს ვანოც... მაგრამ არა, რა დროს ჩამოთვალა! ამისთვის მთელი წლები დამჭირდებოდა. სისასტიკე შიგნით, სისასტიკე გარედ... სისასტიკე თამაშობისთვის, სისასტიკე გაკვეთილის არ ცოდვისათვის... ჩვენ მანქანებზე გვემხიან... ერთთავად ზუზუნია... გაურკვეველ ტიქსების ზუზუნია... კატინიზმის „გაპილავა“, ანუ „მოხეთვა“, როგორც ვახსიათებდით იმ დროს ვეუდა, თუ კარგად გვემხიებოდა ხოლმე ნასწავლი.

მაგრამ მონდა სასწავლი და ბავშვები ჰსაკობაშივე სულ სხვა ნაყოფს ვიღობდით ხელ-ხელ. ცივმა და გო-

როსმა მოხერობამ ჩვენ დაკვაფიქრა, დაკვაფიქრა იმ გარემოებაშიც, რომ ქართულად გვიძლიან ლაზარეს, ამან კი იმ შემეცნებადვე მიგვიყვანა, რომ ჩვენ მანც ქართველებად დაგვჩინილიყავით. აქ დაგვიხმარა სულმხათი ქართულ ენის მასწავლებელი, მთხერი შიო. დმერთო, რარიც სცდილობდა, რომ დაღუპვისაგან დაგვესხით! შირველად მან შეგვაცხებინა, რომ ჩვენ ქართველები ვართ, რომ გვაქვს სამშობლო, რომელსაც საქართველო ჰქვიათ. გავაცნო ისტორია, უმთავრეს შეფუების მოგვარება. მაგრამ ეს იყო მისი პროგრამის გარეშე. ბევრჯერ, ბევრჯერ ავურტრემლებივართ შიგვი დამიტული ერემები სემშობლოს გახრებისა და განადგურების აღწერით სმარსთა და ოსმალთა შემოსევის დროს. ის უკვე ნიშანი იყო, რომ ჩვენ გმირებად გამოვსულიყავით. წარმოადგინეთ, თოთხმეტ-თსუთმეტი წლის ბავშვები უკვე ვიცნობდით, რომ რომელიმე ერეკლეს ადგილი დაგვიტონა რაინდობით და საქართველოს განთავისუფლებით. ჩვენ გვეცნოდა ჩვენი ხელნაწერი შურნალი. აი, ერთმა ბავშვმა მოათავსა, „გორისციხე“, ზეპირად არ ვიცო, მაგრამ აზრი კი ის იყო, რომ ამ ციხეს ქართლი დაღუპვისაგან მრავალჯერ უხსნია; ღამაზა ფორმა, აღწერილობა, თუ ციხე როგორ გადარკაღია გორაკს... აი, მეორე თავსებს „უფლის ციხე“... ერთი სიტყვით, შურნალის პროგრამად თითქმის ჩვენი მასწავლებლის სიტყვები იყო, რომელიც ვეუდას გულზე გვხვდებოდა, ადაცას გვთხოვდა, რაღაც უმაღლესს გავალებოდა. ჩვენც, ჩვენი გულბურვილო წერილებით უკვე ერთგვარ მოვლუობას ვიხდიდით სამშობლოს წინაშე და ვცდილობდით, ჯიბრზე ქართული უფრო უკედ გვესწავლა, ჩვენი სამშობლო ისტორია, ვიდრე კატინიზმად და ბურძხულ-სლაგანური გრამატიკა, რომელთაც ჩვენ სულთან არავითარი კავშირი არა ჰქონდა.

მაგრამ აჭა, ახალი ქარი, ახალი ტალღა... შეთვისეულხნი მიმოგვეანტა სხვა და სხვა კუთხეს. არ ვიცო, ვინ სად წაჰიდა, ჩაჰკლა ცხოვრების მახვილმა ზოგიერთა მათგანი? მოლეწა მისი სისტიკი კალო? შესრულა ერმობის განზრახვა? ან იდეალი, სამშობლოს სამსახური, აყვავილა თუ ისევე გაჰქანა, როგორც კავლის დროს ცად მომერთადი სეველის დეუბელი? არ ვიცო, არა, მე ის ვიცო რომ სამშობლოს შემეცნება მთელ კოსმოსის გულად გარდამქცა. რა იყო ქვეყნიერება უჩემსამშობლოდ? არაფერი! და ეს არა იმიტომ, რომ ანკარებს მთხოვდა იგი, არამედ იმიტომ, რომ... მე მისი სულის ნაწილი ვიყავი... ოჰ, ჩემო სამშობლო, ჩემო კეკლეო ოცნების სიდიდითო! მახსოვს, ჩემი ზატარა სამშობლო კერა ჩელნელა რა რიკად გაიზარდა. მის შემეცნებაში გადახლართა აი ის თვალწარმტანი ზეიხაფი, საღაც არაგვს არა-

გვიანსა „თან მოსძინას მთანი ტუინი“, შემდეგ მტკვარი რომ სიღინჯით გულში იხუტებს მის გიჟურს ტალღებს და ასე გადახლართულნი ერთად მიიმდერან ძველ-ძველ გმირთა ლეგენდებს. აი, აქ, ამ ადგილს ჰქვია თქვადა საქართველოს გულის ძიებები. აი, აქ, ამ ადგილს ითურნქებოდა ჩვენს კერძთა სამეუფეო ნამკნი, რომელნიც გამოიღებდნენ ნაყოფსა სურნელთაგანსა მთელს საქართველოს დასატბობად, შესაერთებლად; აქ, ამ ადგილს მოისმა შირველად მოციქულთ-სწორი ნინოს ქალწული ხმა, ჰქვია იგი სამღვთო ცრემლებს, ვიდრე არ მოხდა სასწაული და ჭეჭა-ქეხილით არ წამოიჭრა არ-მაზ და ზადენ და არაკვის აზვითრთულ ტალღებში არ ჩამარხა საუკუნოდ! ამ ადგილს ნათელი იღო საქართველომ, აქვე მირიანს გადმოჰხუთქდა სვეტი ცხოველი, აქით მოვიდნენ ათ-თორმეტნი მოწაფენი, იოანე და შიო, რომელნიც „რძითა და თაფლით“ თავიანთ მოწაფეობითურთ ნათელსა სცემდნენ საქართველოს! ოჲ, სასუკვარო ლეგენდებო, მომხიბლველო არ მარეუ, მთანო გორაკნო, შენც, დიდო მოწაფეო ჩვენს დიდების და დაკნინების, სვეტიცხოველო, რა რიგ დიდია ეგ შენი ქარბუქით დახრილი სამღვთო ჩოხჩხი, რომელიც ესოდენ სითბოს იძლევა დღესაც... ოჲ, დღესაც... ჩვენს ადსადგენად... სასუკეოდ... სასაძლევებლად!..

აი, მთამიწინაც, ეს მუდამ „მწუხარი და სუედახი“ მოწმე ჩვენი შავბედითი ისტორიისა! მისი „ადგილნი, დამაფიქრებელი, კერანანი და უდაბურნი“, ვათარ წარბეჭდებენ ჩემს ფიქრთა ჩავს, იქ, წარსულთა სუკუნეთა ჩისლის უბეს, სადაც სავანე ჰმავეს ჩვენი მამულის დამცველებმა დაწობილი ფარნაოზით და კათაკბული ერეკლეით, რომლის სულსაც დღესაც შეჰლავლებს ჩვენი ხალხი:

„აღსდგე, გმირთ გმირო ნუ გძინავს,
მტერთა ისმიან ხმანია“...

აი, ეს გელათი
„რომლის მშვენიბას და სიტურფეს ვერ ასწერს ხელი“...

ეს კიდევ ვარძია, სადაც განისვენებს ჩვენი დიდება, თამარი...

არა, დასდუმი ჩემო ბაკე, წერტილი დასვი კალამო...

აი, ეს მრავალი ციხე-კოშკი, ტუესა და დრეში მიმოფანტულა სამლოცველონი, ან ის, რიცაბოზე არწივის ბუდედ გადმოკიდებული სიმაგრე, რომლის ასაშენებლად ირმის რძეს ჰხმარობდნენ! ჰხედავთ... ოჲ, ხედავთ? ანა მოსთვალედ... უოველგან იბრძოდნენ ჩვენი გმირნი.

... .. მამულისათვის,
აწ საფლაგინა არსად სჩანს მათთვის:

ჰაერში გაჰქრა მათი სისხელი,
და არსად ჟამთა მოწამე ძეგლი
არ გაიქადაგებს მათთა საქმიეთა,
დუმილიც ჰფარვენ ერთგულთა ძეთა!“

ოჲ, გმირთა-გმირნო, წარსულნი მამულები-ნი, ოჲ, ციხე-კოშკნო, სიძველის ტბილო მთხრობელნი, მე მესმის თქვენი ბუკ-სუეირი, მესმის თქვენი ძახილი, თქვენი ფიცი, ვხედავ თქვენს სახეს, ფარ-შუბებით როგორ ჰქსელაგენ ჩვენი სამშობლოს მიწას და წყალს? გწამდეთ, თქვენი ვარ, თქვენ მიუფარხარო, ვით მამჩემის წმინდა საფლაგი, როგორც საფლაგი ჩემი ძმისა, ანუ ჩემის დის, ისიც ხომ თქვენსავით გაჰქრა... იქ... შირს... მიძინების სასუკვარ ველზე! ოჲ მტკიცე ბურჯო მშობელ ქვეუხის, ვერ დაგივიწებთ, ვერ დაგივიწებთ ისე, როგორც ჩემს გამქრალს წმიდა ურმობას, ჩემს ბავშვობას! თქვენი უსახელო თუ ხელმოწერილი მშენიერების რვეული მუდამ თნ დამაქს, გულზედა მაქვს მიხუტებული. მე მას ვკითხულობ ცრემლთა ფრქვევით უოველ წუთს და ჟამს, ვკითხულობ თქვენს აძებებს, თქვენს სარაკო თავ გადასვალს, საგმირო ღვაწლსა ურგანბული ვისმენ თქვენ სამღვთო დროშის ფრიალს, თქვენს უნმო ჩურჩულს, რომ გაგნდე თქვენს გულის-თქმითა აღმხატველი მკვეთრი კალამი, თქვენი სისხების მოქანდაკე, თქვენი სახელის შეფანდურე, რომ მოულოდნელი აკარდით თქვენს შვილთ ჩავუსხს თქვენი ცეცხლი, თქვენ ტრფობის ალი, იმიტომ, რომ თქვენ გადაჰხლართეთ თავიგულად აწმეო და ხაშეო, იმიტომ, რომ თქვენი აღმთურენა თვით სამშობლოს სუიმი იყო, იმიტომ, რომ... თქვენი ტანჯვა... თქვენი მხეობა... ხნე-ჩვეულება... თქვენი ღხინი და თქვენი კნესა ჩვენი ჭირი და ღხინი იყო, იმიტომ, რომ... თქვენი შეგვიანსკეთ რუსთაველის ბრძალ-მჩქეფი ენა, იმიტომ, რომ... მესმის თქვენი ხმა, თქვენი ზრახვა, თქვენი გულთათქმა, იმიტომ, რომ... თქვენს ხართ ბჭენი სამშობლოსი, ხოლო ჩვენ — თქვენი უმცირედეი ნატენი... თქვენი სიცოცხლის... გაგრძელება, მომავლის ხიდი...

დამე, დამე, ვერცხლისფერი დამე, ეს ის დამეა, როდესაც ანგელოზი სუმბუქი ფრთებით ჰმორდება ტლახქ სხეულს, თავდავიწებით მიჰქრის დაუსაბამოს კეკლუც კუნძულზე და უნებურად აღმოსაქვამს მუხჯ ფრინველის საგალობელს, ვით უცნაურ ჰოეზიის სადღუმლოს, რომელსაც საუკუნეებით თავზე დაჰქათათებენ ვარსკვლავთა ხელით კაბწიად გადმოკიდებული ციურ სარტყელის თვალსახინო, მაგრამ ეველასათვის მიუწდომელი ჩირად-დნები. ობლად შოეხილი, უცხო ქვეყნად გადმობევილი ვუმზერ მას, ხან ფრთებს შემოვკრავ, ავიწვი, ვარღვევ სიფრცის ბჭეს, ვქელავ სახდვართა არსებობის შეძლებუ-

ლობას, თავს ვეღლები ჩემს სამშობლოს გამოყრთავს ღანდსა, ხან კი ცის ისრით განგმარული ვუძებო სიღ- ხადის შავ-ბნელ კვარცხლბეკზე და, ვით მკლავიარე უთმისტამო ობოლი სულა, ჩემს ფრთა შეკვეცილს ლე- გა ექსტაზს გათეუბამდა ვუქსოვ ბნელს ჩადრს, ცრემ- ლთა ეელსაბამს!..

დ. კაკაბძე.

ქ. ბრიუსელი. 10 მარტი
1914 წ.

ხ რ ე ს ა

გაზ. „იმერეთი“ უბასუბებს ფედერალის- ტებს:

„ჟურ. „კლდე“ და „იმერეთი“ კერძოდ ბურჟუა- ზიის ინტერესების დამცველნი კი არ არიან, არა- მედ ისინი არიან, ფხიზელი და შეგნებული დამცველნი სრულად ქართველი ერის ქეშ- მარიტი ინტერესებისა. და რადგან ქართველი ერი შესდგება სხვა და სხვა კლასებიდან და წოდებიდან, რომელთაც ბევრი და მეტად ბევრი საქათო აქეთ ერთვულ ფარგალში, მაგ., ენა, ტერიტო- რია, სულიერი და ნივთიერი კულტურა და სხ. ამიტომ „კლდე“ და „იმერეთი“ ერთგულად ემსახურება ქართველი ერის დიდ უმეტესო- ბას, მუშას და საერთოდ მშრომელს ხალხს, ე. ი. გლეხებს, მუშებს, ნოქრებს, წვრილ ვაჭარ-ხელოსნებს და მრეწველებს, წვრილ თავად-აზნაურთ და სხ. ნუ გავიწყდებათ, რომ ისტორიის ჩარხი მარტო კლასთა ბრძოლით არა ტრა- ალებს. მსოფლიო ისტორიას კიდევ უფრო მეტის ინტენსივით ამოძრავებს ეროვნული ბრძოლა, სადაც ხშირად ერთდებიან უკიდურესი კლასები სა- ერთო ინტერესების დასაცავად. განსაკუთრებით ეს ხდება ნებთ თუ ძალით დამონებულ ერებში. ამის ნათელი მაგალითია ჩეხია, ირლანდია, ჩინეთი, პოლონეთი, სომხეთი და სხ. რადგან ისტო- რიის რკინის კანონი საქათოა უკულა ერისათვის, ამიტომ დღევანდელ ბრძოლებში ქართველ მუშის და ბურჟუას, გლეხის და აზნაურის მთავა- რი ინტერესები უნდა იყოს ერთი, ყველა ისინი უნდა იყვნენ გამსჭვალულნი საერთო მიზნით მანამდე, სანამ არ მოიპოვებენ იმას, ურომლისოდ ია ხმების, ვარდი ჭკნების“...

ფედერალისტების დემაგოგიამ კაი ხანია საქარ- თველოში იაც გაახმო და ვარდიც დააქცნო. ქირ- სავით ეჯავრებათ მართალი, გულწრფელი და გამ- ბედავი ხალხი, მეტადრე პოლიტიკაში. საკმარისია ამისთანა ვინმე საზოგადო ასპარეზზედ გამოჩნდეს, რომ მაშინვე მისდგნენ და სხვა და სხვა ვულგარუ- ლი ეპიტეტები და სახელები მიაყარონ.

ჯერ იყო და ჟურ. „კლდე“ მეწვრილმანე პო- ლიტოკოსად მონათლეს, მერე თავად-აზნაურთა იდეოლოგიად, რეაქციონერად და ეხლა გაზ. „იმე- რეთთან“ ერთად — „ბურჟუაზიის მცველად“... ეს სიტ- ყვა დღეს მოდამი შეიყვანეს... და ასე აშინებენ და აფრთხობენ ქართველ მკითხველს და თავბრუს ახვევენ მას „საშინელი სიტყვებით... „აი, ეს გაზე- თები, მყვლეფავ ექსპლოატატორების და სხვა ამ გვარი გველაშაზ ხალხის მოსარჩლე არიანო!“ შე- უგნებელი, დაშინებული ქართველი მკითხველიც აღმაცურად შეჰყურებს მათ. რასაკვირველია, ლაჩ- რულ დემაგოგიასაც მარტო ეს უნდა.

მაგრამ ამითი დღეს ფონს ვეღარ გავა...

ქართველი ხალხიც კოტა გამოფხიზლდა და დღეს ხვალ მისი უმრავლესობა გააჩვენს ვინ უფრო ემსახურება მის თანამედროვე რეალურ ეროვნულ მოთხოვნილებათ: პოლიტიკური ქამეღეონობა თუ გულწრფელი, გამბედავი და პატიოსანი ეროვნულ პოლიტიკური მოღვაწეობა, რომელიც „ცრუ სოცი- ალისტურ“ დროშას არ გამოიყენებს შეუგნებელ ხალხის მოსატყუებლად და გასაბრიყვებლად.

რუსეთის საეკლესიო კრების წინასწარი კრებები, როგორც სისოდში ხმები გავრცელდა, ისევ განახლდება, რადგანაც საეკლესიო კრების მოწვევას ემუშრებიანო. რასაკვირველია ამ კრება- ზედ აღიძრება საკითხი საქართველოს ეკლესიის ავ- ტოკეფალიაზედაც და ჩვენი სამღვდელეობა, რო- გორც საზოგადოთ ჩვენი ერი, სრულიად მოუშა- დებლად და უგულოდ ეიბება ამ დიდ საქმეს. ჩვე- ნი საზოგადოება თავგადადებულია პოლიტიკაზედ და იმ დიდმნიშვნელოვან საკითხზედ, რომელსაც ეწოდება ავტოკეფალია — მეტად ყურ-წყარუებუ- ლია.

საჭირო ორგანიზაცია

დასავლეთ საქართველომ ხმა ამოიღო. გაზეთი „იმერეთი“ მოუწოდებს იმერის მოღვაწეებს მიაქციონ ყურადღება ქართულ მიწა-წყლის ბედ-შავ მდგომარეობას, გაუწიონ მას ერთგული პატრონობა და პრაქტიკულ მოქმედებასაც ხელი მოჰკიდონ. „დრო არის—სწერს გაზეთი „იმერეთი“— ამ საკითხზე მუშაობას შევუდგეთ და სანამდი რეალურ საშუალებას გამოვძებნიდეთ, მანამდი მოვაწყოთ საადგილ-მამულო კომისია ისე, როგორც არის თბილისში“-ო.

მართლაც დროა, რომ თეორეტიული ლაპარაკი და წერა შევასუსტოთ და უფრო პრაქტიკულ მხარეს მივაქციოთ ყურადღება. საყვედურებიც მოისმის. ერთი მეგობარი მწერს: „დღეს ისეთი დღეა, შავი უკუნეთი და ქართველებისათვის საბედისწერო, რომ მარტო გაზეთები და მათში წერა კი არ გვიშველის, არამედ საქმე, რეალური, ჩვენთვის უჩვევი: პირადი და საერთო მომჭირნეობა, პრაქტიკულ საადგილ-მამულო ორგანიზაციების მოწყობა და ენერგიული მოქმედება“...

ერთი სიტყვით პრაქტიკული საკითხი ჩვენი მიწა-წყლის მოგვარება-მოწესრიგებისა საქმარისად მომწიფდა, ფართო ქართველობამ შეიგნო მათი დიდი მნიშვნელობა და ეხლა შესაძლოა გავითვალისწინოთ პრაქტიკული მხარეები ამ საჭირო და შესაფერი ორგანიზაციისა. საზოგადოთ აგრარულ საკითხს ყველა ქვეყნები ნამეტან ყურადღებას აქცევენ მეტადრე ის პატარა ქვეყნები, რომელნიც დამოკიდებულნი არიან დიდ სახელმწიფოებისაგან და მის სახელმწიფოებრივ-ნაციონალურ პოლიტიკის სისასტიკეს განიცდიან. და რაც უფრო ძლიერდება სასტიკი პოლიტიკა გაბატონებულ ერისა, იმდენად ძლიერდება წყურვილი თავის სამშობლო მიწა-წყლის დაცვა-გამაგრებისა ჩაგრულ ერში. ამითი აიხსნება ის ბუნებრივი ფაქტიც, რომ გერმანიის პოლონეთი (პოზნანი) მოფენილია მიწის მომწყობ ორგანიზაციებით, რუსეთის პოლონეთი—მიწად-მომქმედთა წრეებით (земледельческие кружки) ლიტვაშია—ცნობილი „მიწის გაუმჯობესების ბიურო“ (Бюро земельныхх улучшений) და სხვა და სხვა.

რასაკვირველია ჩვენ ქვეყანას ყველაზედ მეტად სჭირია ამნაირი ორგანიზაციები. ვამბობ ყველაზედ მეტად, რადგანაც დღევანდელი საქარ-

თველო აგრარულ საკითხის სფეროში საშინელ კრიზისს განიცდის. ერთი მხრივ საშინლად აწეწილ-დაწეწილის მიწის მფლობელობა. - ფეოდალურ ხანის ნაშთების დღევანდლამდის შერჩენით— ხიზნების, დროებით ვალდებულთა, ხაზინის გლეხების, სათემო და უიმედო მსხვილი მიწის მფლობელობა და სხვა, და მეორეს მხრივ გაშმაგებული იერიში უცხოელთა ქართულ მამულ-დედუღზე. იერიში სამხრეთიდან, აღმოსავლეთიდან, დასავლეთიდან და ჩრდილოეთიდან!..

ამ, ჩვენი ქვეყნის ყოფნა არ ყოფნის აგრარულ საკითხის უპატრონობამ, იქამდის მიგვიყვანა, რომ დღეს ყველგან ქართველი ხალხი თავის პოზიციებს სტოვებს, უკან იწევს (კავკასიონის ქედიც კი გადალახა ამ დაწევაში!) და რა გასაკვირველია რომ ჩალა გამოვლებული რჩება და უმიწაწყლო ყაჩაღთა ბრბოებში ეწევა. საკვირველია მარტო ის, რომ ჩვენმა წარსულმა დიდ მოღვაწეებმა, რომელთაც ეს უღმობელი ფაქტორი—ქართველი ერის მიწაწყლის დარბევა და აოხრება თვალწინ მაშინაც ედგა— არავითარი ზომები არ მიიღეს. მაგრამ რა გავამტყუნოთ ისინი... დღემდისაც კი ეს საკითხი თითქმის უპატრონაა. მარტო პრესაში თუ გაისმის ხმა და ისიც აქამდის მხოლოდ წუწუნია, თავში ცემა და... სოციალისტური რეცეპტების წერა, თითქმის მომავლად, ქართულ მიწის მფლობელობისათვის ამიერ კავკასიაში. ექვს გარეშეა რომ აგრარული საკითხი ჩვენი ქვეყნისა ურთულესი საკითხია, რადგანაც იგი დიდ დაკვირვების, ცოდნის და მოქმედების უნარის გამოჩენას თხოულობს.

მაგრამ ნუ თუ დრო არ არის ამ „უჩვევ“ გზას დავადგეთ? ნუ თუ მართლა ისეთი დაკარგულები ვართ, რომ მოქმედების უნარის გამოჩენაც კი აღარ ძალგვიძს? არა და არა... ჩვენი უმოქმედობა, ვფიქრობ, უბრალო ძალია. ძილია რომელშია ჩავგავდო მე-XIX საუკუნის უცხოეთის ტყილ იავნანამ. და ეხლა ვიღვიძებთ, ვიზმორებით და ხვალ ფეხზედაც წამოვდგებით.

მაგრამ შევუდგეთ საგნის განხილვას. რა საშუალებითაა შესაძლო ამ ზემოხსენებულ მთავარ საკითხის მოვლა პატრონობა? ვინ უნდა იყვნენ დარაჯნი ჩვენი მიწა-წყლის დაცვა-გამაგრებისა? რა სახისა და რა ხასიათისა? აი ის კითხვები, რომელნიც ძალა უნებურად გვებადებიან, როცა ვუახლოვდებით მის განხილვას. შარშან ჩემს წერილებში „მწვავე საკითხი“, (№ 4, 5 და 7) მე ამავე საგანს ვებებოდი და სხვათა შორის იმ დასკვნამდე მივედი

რომ ჩვენ აგრარულ ცხოვრების სათავეში უნდა ჩადგინოთ — საადგილო მამულო კომიტეტები (ანუ კომისიები) სასოფლო-სამეურნეო საზოგადოებანი, სამეურნეო-სამედიკალური კრედიტი და სახალხო კოოპერატიული დაწესებულებანი“. ეს დასკვნა დღესაც უცვლელია, რადგანაც ეს დაწესებულებანი საკმაოდ ძლიერი არიან, რომ შესაფერისად და გვარიანად გაუძღვნენ მიწის საკითხის მოგვარებას. მე აღარ გავიმეორებ იმას, რაც ვსთქვი წინა წერილებში. მით უფრო, რომ ამ ჩემი წერილის საგანს შეადგენს მთავარ ორგანიზაციის საკითხის განხილვა-გაშუქება. მე მოგახსენებთ საადგილო-მამულო კომისიების მოწყობაზედ ქართლ-კახეთში და იმერეთში.

ამკარაა, რომ დახლართული ქართული აგრარული საკითხი მეტად საჭიროებს განსაკუთრებულ ყურადღებას და განსაკუთრებულ ორგანიზაციების მოწყობას. როგორც ზევეთაც ვამბობდი, ასეთი ორგანიზაციები დიდ როლს თამაშობენ პატარა დამოკიდებულ ერთ-ერთ ცხოვრებაში და ერთ ერთ უმთავრეს ორგანიზაციებად ითვლებიან. ზოგი ერთ ქვეყნებში, სადაც საერობო თვითმართველობანი არა აქვთ, ხსენებული ორგანიზაციები ისე გამაგრდნენ და მასთან გააფართოვეს თავისი მოქმედება, რომ პატარა საერობო დაწესებულებად გარდაიქმნენ, დიდი გავივნა მოიპოვეს მთავრობის მმართველ წრეებში და თავის ქვეყნისათვის თვალსაჩინო სარგებლობაც მოაქვთ. ასეთ შესანიშნავ დაწესებულებად დღეს, მაგალითად, ითვლება ლატიშთა მიწის გაუმჯობესების ბიურო“ (Лифляндско-Эстляндское бюро земельных улучшений). ხსენებული ბიურო ინახება ადგილობრივ თავად-აზნაურობის ხარჯით და 12 წელიწადია კიდევ რაც მოქმედობს. არ შეიძლება ჩვენი მკითხველის ყურადღება ამ დაწესებულების თვალსაჩინო და სამაგალითო მოქმედებას არ მივაქციოთ, მით უფრო, რომ მისი გაცნობა გზას გაუშუქებს იმ ჩვენს ანალოგიურ ორგანიზაციებს, რომლის მოწყობას დღეს ჩვენ ვაპირებთ. ამიტომ შემდეგ წერილში ხსენებულ ბიუროს მოქმედებაზე ცოტათი შევჩერდებით.

დ. კახელი.

„ამაო შრომა და ოფლი!“

(ბიბლიოგრაფიის მკვერ).

მოვესწარით ბ. იშხანიანის წიგნსაც...
 საუცხოვო წიგნია...
 ფასი წიგნისა—ორი აბაზია.

სუფთად არის გამოცემული.
 და იყიდება „გუტენბერგის“ მაღაზიაში.
 წადით, იყიდეთ და წაიკითხეთ.
 ქართველ კაცისათვის ეს წიგნი მეტად საინტერესო და საყურადღებოა.

ეს წიგნი იმ ფარდას ხსნის, რომელიც აქამდის ჰფარავდა საქართველოში მცხოვრებ სომეხ ბურჟუაზიის ფარულ სულისკვეთებას.

ბ. იშხანიანის აზრით საქართველო აღარ არსებობს, რადგანაც:

ქართველი გლეხები ღარიბი და პასიური მასაა,

ქართველობას მრეწველები არა ჰყავს, მესამე წოდება — არა ჰყავს,

ქართველი თავად-აზნაურობა გაბროლეტარიატა და არავითარ ძალას აღარ წარმოადგენს.

და საზოგადოთ „ქართველი ერის სინამდვილემ დაიგვიანა და საკუთარის ძალ-ღონით ვერას გახდება აღორძინებულ ეკონომიურ ცხოვრებაში“.

ამიტომ დასძენს ავტორი—კარი გაუღეთ და გზა მიეცით სომხის ბურჟუაზიას!

გზა მიეცით სომხის კულტურის წინმსვლელობას!

აი დედა აზრი ამ შესანიშნავ წიგნისა.
 ბრძნული აზრი!

გასუქებულ სომხის აზრი.

გკამ და კიდევაც მომეხმარეო!

საუცხოვო წიგნია ბ. იშხანიანის წიგნი.

ქართველებო!

წადით, იყიდეთ ეს წიგნი, წაიკითხეთ და შემისმინეთ.

პასუხი კი ათის წლის შემდეგ გაცეით...

პასუხი ამაყი..

პასუხი ძლიერი..

რომ ქართველი ერი სცხოვრობს, მოქმედობს, ეწყობა...

და კარებს უკეტავს ბ. იშხანიანების მაღიან პოლიტიკას...

მაშინ თვით ავტორი ნათლად იგრძნობს, რომ მისი ორ აბაზიანი წიგნი იყო მარტო „ამაო შრომა და ოფლი!“

ეკალი.

კოოპერაციის მნიშვნელობა

თანამედროვე კაპიტალისტურმა წარმოებამ ძირიან-ფესვიანად შესცვალა ძველი პატრიარქალურ-ფეოდალური ცხოვრება. მან კლასებად დაანაწილა მთელი საზოგადოება; წარმოიშვა ორი უმთავრესი კლასი, რომლებიც ეკონომიურ ცხოვრების ასპარეზზე გამოვიდნენ და ერთი მეორეს დაუპირდაპირდნენ. ერთი მხრივ იმატა და დღითიდღე მატულობს სიმდიდრე, რომელიც გროვდება კაპიტალისტების და მსხვილ მემამულეთა ხელში და მეორე მხრივ, სწრაფად იზრდება სიღატაკე აუარებელ მუშათა და წვრილ მეურნეთა.

ასეთი პროცესი კაპიტალისტური წარმოების მსვლელობისა და მისი ზრდა-განვითარებისა გამოიწვია არა რომელიმე ჯგუფის, კლასის, ანუ მთელი საზოგადოების შეგნებულმა ნება-სურვილმა, არამედ საწარმოვო იარაღების თანდათანმა გაუმჯობესებამ და აქედან წარმომდგარმა შედეგებმა. ამის გამო კაპიტალისტური წარმოების პროცესი ცხოვრების გულის სიღრმეში ჩაისახა და იქ იწყო განვითარება სტიქიურად, ყრუდ, საზოგადოების შეუქმნევლად და შეუგნებლად. როგორც ამ პროცესისაგან გამოწვეული კლასები, ისე თვითეული მათი წევრი, ბრმა იარაღი შეიქმნა ამ სტიქიური პროცესის ზრდა-განვითარებისა, რომელმაც დაიმონა, დაიმორჩილა ისინი და თავისებურათ აამოძრავ-აამოქმედა. ამნაირად საზოგადოება, რომელმაც განავითარა და გააუმჯობესა საწარმოვო იარაღები, რომელმაც შექმნა სხვა და სხვა საწარმოვო მანქანები და სხვა, თვითონვე შეიქმნა დამონებულ-დამორჩილებული თვისივე შემოქმედებისა. თანამედროვე საზოგადოება შეგნებულად კი არ განაგებს და აწესრიგებს თავის ეკონომიურ ცხოვრებას, არამედ ეკონომიური ცხოვრების სტიქიური, მისი ბრმა-ყრუ მსვლელობა განვითარება მართავს და განაგებს მთელი საზოგადოების ბედ-იღბალს.

ასეთმა საერთო მდგომარეობამ დაჰბადა ის ანარქია, არეულ-დარეულობა და მოუწესრიგებლობა ეკონომიურ წარმოებაში, რომელიც დღეს აშკარაა ყველასათვის. ეკონომიური ცხოვრების ქაოტიური მდგომარეობა და ანარქია მიზეზი იმ თავზარდამცემი პერიოდული კრიზისებისა, რომლებიც მოულოდნელად თავს ატყდებიან საზოგადოებას, ძირ-ფესვიანათ არყევენ მთელ მის ეკონომიურ

ცხოვრებას და ანადგურებენ აუარებელ წარმოებათ. კრიზისები შედეგია კაპიტალისტური წარმოების მოუწყობლობა-მოუწესრიგებლობისა; განსაკუთრებით კრიზისები ააშკარავენ არსებულ ანარქიას წარმოებაში; მათში, ვით სარკეში, მთელი თავისი სიგძე-სიგანით თავს იჩენს ხოლმე ანარქიულ-ქაოტიური სახე კაპიტალისტური წარმოებისა.

მუშა ხალხის და წვრილ მწარმოებელთა სიღუბეში, რომელიც კაპიტალიზმის განვითარებასთან ერთად თვალსაჩინოდ იზრდებოდა, იმ თავითვე მიიზიდეს საზოგადოების ყურადღება, მისმა საუკეთესო წევრებმა დაიწყეს ისეთ სახსარ-საშუალებების ძებნა, რომლების შემწვობითაც შეიძლებოდა არსებულ სიღატაკე-სიღუბეების მოსპობა. ანუ შემოვიდა. აქედან წარმოსდგნენ სხვა და სხვა სოციალისტური მოძღვრებანი, რომლებიც სხვა და სხვა წამალს იძლეოდნენ დაავადებული საზოგადოების განსაკურნებლად. ერთნი, ე. წ. უტოპიური სოციალიზმის მალიარებელნი, საზოგადოებას აწვდიდნენ უნიადაგო, ცხოვრების შეუფერებელ და შეუსაბამებელ რეცეპტებს, რომლებითაც ისინი ცდილობდნენ კაპიტალისტური ცხოვრების წყლულების დაშოშმინებას და მორჩენას; მეორენი, ე. წ. მეცნიერული სოციალიზმის მიმდევარნი, მოითხოვდნენ რადიკალურ საშუალებას, კერძო საკუთრების მოსპობას და მასზე დაყარებულ კერძო კაპიტალისტურ წარმოების განსაზოგადოებრივობას.

აი ასეთ მიმდინარეობებთან ერთად მათ გავლენის ქვეშ სხვათა შორის დასავლეთ ევროპაში დაიბადა და განვითარდა კოოპერატიული მოძრაობაც.

კოოპერატიული მოძრაობა სხვა და სხვა სახით ისე გაიზარდა და განვითარდა იქ, რომ ის დღეს წარმოადგენს ცხოვრების მძლავრ ფაქტორს, რომელსაც ანგარიშს უწევენ. კოოპერატივებს აქვთ მილიონები და ჰყავთ ასი-ათასობით წევრები.

მე აქ არ გამოუდგები კოოპერაციის ისტორიულ ზრდა-განვითარებას, არც მის თეორეტიულ ახსნა-განმარტებას, რადგანაც ეს შორს წაგვიყვანდა და ჩვენ თემასაც აგვაცდენდა. ვიტყვი მხოლოდ, რომ კოოპერაციამ მდიდარი ნიადაგი მოიპოვა და ღრმა ფესვები გაიდგა დღევანდელ ანარქიულ ცხოვრების პირობებში; ამისათვის საჭიროა გათვალისწინება იმისი, თუ რა მნიშვნელობა აქვს მას და რა ნაყოფი შეუძლიან მოუტანოს საზოგადოებას მის ზრდა-განვითარებაში.

კოოპერაცია, — ამ სიტყვის ფართე მნიშვნელობით, — ნიშნავს შეთანხმებულს მოქმედებას, თანამშრომლობას. ამნაირად კოოპერატიულად მოქმედებენ ყველა ის ცხოველები და მწერები, რომლებიც ერთა ყველასათვის და ყველა ერთისათვის მუშაობენ. არსებობისათვის ბრძოლის სიმკაცრე და სისასტიკე ინსტიქტიურად აიძულებს მათ შეერთებას, თავის საზოგადოებრივი ცხოვრების მოწესრიგებას და შეთანხმებულად მოქმედებას. ასეთი მოქმედება მათ ინდივიდუალურ სუსტ ძალღონეს აერთებს, აძლიერებს და მით გამარჯვებას ანიჭებს ყოველ-დღიურ სასტიკ ბრძოლის პროცესში. კოოპერატიულად იბრძოდა არსებობისათვის პირვანდელი ადამიანიც, რომელიც მხოლოდ შეერთებული ძალღონით იგერიებდა სხვა ცხოველების თავდასხმას და ასეთივე საშუალებით შოულობდა არსებობისათვის აუცილებელ საზრდოს.

კოოპერაცია, — ამ სიტყვის ნამდვილ მნიშვნელობით, ნიშნავს ნებაყოფლობით შეერთებულ-შეთანხმებულ პირთა კავშირს ეკონომიური ცხოვრების სარბიელზე, რომელსაც მიზნად დაუსახავს მის შემადგენელ წევრთა მეურნეობის საერთო ძალღონით წარმოება და მით ეკონომიური ცხოვრების გაუმჯობესება.

ამნაირად, კოოპერაციის მნიშვნელობა, პირველ-ყოვლისა გამოიხატება ეკონომიურ ცხოვრების სიდუხჭირის შემსუბუქება-შელავთიანობაში. ყოველგვარი კოოპერაცია, როგორც საკრედიტო, ისე მომხმარებელი, მწარმოებელი და სხვა აერთებს და აკავშირებს რა საზოგადოების ღარიბ ელემენტებს, ამძლავრებს მათ მატერიალურად და ნაკლებ დამოკიდებულად ხდის მათ ვაჭარ-მრეწველთა და მევახშე კაპიტალისტებისაგან. საკრედიტო კოოპერაცია ებრძვის მევახშეებს, რომლებიც მამა-სისხლათ ასესხებენ თავის კაპიტალს; მომხმარებელი კოოპერაცია ებრძვის ვაჭრებს, რომლებიც ერთი-ორად და სამად ჰყიდნიან უვარგისს საქონელს; მწარმოებელთა კოოპერაცია საერთო ძალღონით აწარმოებს საქონელს, თვითონვე გააქვს ის ბაზარზე და სხვა.

მეორეთ, კოოპერაცია აწესრიგებს ეკონომიურ ცხოვრების პირობებს; ზევით ნათქვამი იყო, რომ კაპიტალისტური წარმოების დამახასიათებელ თვისებას შეადგენს ანარქია, მოუწესრიგებლობა. კაპიტალისტური მწარმოებელი აწინააღმდეგებს საქონელს ბაზრისათვის, რომლის მდგომარეობა მისთვის გამოურყვეველი და გაუთვალისწინებელია. მან წინდაწინვე არ იცის, იქნება თუ არა მისგან დამზა-

დებულ საქონელზე ჯეროვანი მოთხოვნილება; არ იცის რა ფასში გაიყიდება მისი საქონელი, ან გაიყიდება თუ არა; მან არ იცის, თუ სხვა მწარმოებლები რამდენს გამოიტანენ იმ გვარსავე საქონელს. მას ასე ესთქვათ, ალალ ბედზე გამოაქვს თავისი საქონელი და დაბეჯითებით არ იცის მოიგებს, იზარალებს, გაჰყიდის, თუ ვერ გაჰყიდის. ასეთი ალალ-ბედობა, ბრმა-ყრუობა გამოუცნობ-გამოურყვეველ ბაზრისა, რომელიც ასეთ პირობებში სტიქიის ხასიათს ღებულობს, სტიქიონურად განაგებს მწარმოებელთა ბედ-იღბალს, რომელმაც შეიძლება გაულიმოს, შეიძლება ცარიელზედაც დასვას ისინი.

აი ამ სტიქიურ ანარქიას ებრძვის კოოპერაცია, რომელსაც წესრიგი და თავდარიგი შეაქვს ქაოტიურ ცხოვრების ეკონომიურ პირობებში. კოოპერაციის წყალობით ბაზარი წინდაწინვე ზედმიწევნით გარკვეულ და განსაზღვრულ სახეს ღებულობს. კოოპერატიულად შეკავშირებული მომხმარებლები გვერდით უვლიან მათ და მწარმოებელ შუა მდგომ ვაჭარს და საქმეს იქერენ პირდაპირ მწარმოებელთან, რომელმაც წინდაწინვე იცის თავისი საქონლის ბაზარი, იცის მისი ფასიც და მით უზრუნველ-ყოფილია საზოგადოთ ბაზრის მოულოდნელ რყევისაგან და მისი სტიქიონური მღელვარებისაგან. მეორე მხრივ თვით მომხმარებელნიც ბრმა-ყრუთ არ აწყდებიან ბაზარზე აქეთ-იქით და არ დაეძებენ საქონელს. მათ კოოპერაციის საწყობებში აქვთ თავისი საქონელი, რომლის ღირსება და ღირებულება კარგად იცინან; ამით ისინი უზრუნველ-ყოფილნი არიან თავ-ნება ვაჭრების დაუნდობელ ბრჭყალებისაგან. გარდა ამისა კოოპერაციით შეკავშირებული მწარმოებლები და მომხმარებლები კრიზისების მწვავე გავლენასაც ნაკლებ განიცდიან, რადგანაც კოოპერატორები შეგნებულად და ორგანიზაციულად ეწვეიან თავის ეკონომიურ ცხოვრებას და მის დუხჭირ პირობებიდან მეტ-ნაწილად გამარჯვებულნი გამოდიან. კოოპერაციების გარეშე მდგომნი კი დაბნეულად რჩებიან ბრმა-ყრუ ეკონომიურ ცხოვრების შემთხვევების ამარა, სასტიკად მარცხდებიან და იჩაგრებიან.

მესამედ, კოოპერაცია ორგანიზაციულად თავს უყრის მუშებს და სხვა და სხვა წვრილ მწარმოებლებს. კოოპერაციის წეს-რიგი, თავდარიგი და დისციპლინა შეაქვს თვით მათ საზოგადოებრივს და კერძო ცხოვრებაში. ამნაირად, კოოპერაცია წარმოადგენს ცხოვრების საუკეთესო აღმზრდელ სკო-

ლას, რომელიც ჯეროვანად წვრთნის და მწყობრად და წესიერად მოქმედებას ასწავლის წევრებს. ისინი საერთო ძალ-ღონით ებრძვიან კაპიტალისტებს და ამ ბრძოლიდან მეტ ნაწილად გამარჯვებულნი გამოდიან, ერთი-მეორესთან დაპირდაპირებულ შრომისა და კაპიტალის ბრძოლაში კოოპერაცია წარმოადგენს ერთ მძლავრ იარაღს, რომლის საშინელებითაც წვრილი მწარმოებლები და მუშები თავს იფარავენ მოწინააღმდეგეთა თავდასხმისაგან და თვით ესხმიან მათ თავს. კოოპერაცია ბევრათ ასუსტებს შეუძლებელ ელემენტებს ეკონომიურ დამოკიდებულობის კაპიტალისტებისაგან.

მეოთხეა, კოოპერაცია როგორც გონებრივად, ისე ხნობრივად ანვითარებს და ათვითცნობიერებს მშრომელ ხალხს; ის საერთოდ მალლა სწევს მათ კულტურულ-განვითარების დონეს; მისი საშუალებით კოოპერატორები იარსებენ სკოლებს, ბიბლიოთეკა-სამკითხველოებს, თეატრებს და სხვა კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებებს, რომლებიც საშუალებას აძლევენ მათ და მათ ცოლშვილს კულტურის ნაყოფი იგემონ.

კიდევ ბევრის თქმა შიიძლებოდა, ნათქვამიდანაც უკვე ნათლადა სჩანს, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს კოოპერაციას ღარიბი ელემენტების ცხოვრებაში.

მით უფრო დიდი მნიშვნელობა და მომავალი აქვს მას საზოგადოთ რუსეთში, რომელიც წვრილ მწარმოებელთა და წვრილ მეურნეთა ქვეყანას წარმოადგენს. განსაკუთრებით კი დიდი მნიშვნელობა აქვს მას ჩვენთვის ქართველებისათვის, რომლების საერთო სიღატაკე დღეს ყველასათვის აშკარაა, კოოპერაციას საუკეთესო ნიადაგი აქვს ჩვენს თავგზა დაბნეულს ცხოვრებაში; მას ზრდა-განვითარებას დიდი სარგებლობის მოტანა შეუძლია და დიდი მომავალიცა აქვს. რადგანაც კოოპერაცია ერთი საუკეთესო გზა და საშუალებათაგანია ჩვენი ქვეყნის ეკონომიურ-კულტურულ დონის ასაწევათ.

კოოპერაცია, როგორც ახალი მოვლენა, თეორეტიულად ჯერ კიდევ გამოურკვეველი და ჯეროვანად დაუფასებელია. პრაქტიკულად კი მისმა ზრდა განვითარებამ დიდი ნაყოფი და სარგებლობა დაგვანახვა.

ამისათვის საჭიროა მისი თეორეტიულად და პრაქტიკულად შესწავლა. საჭიროა მისი საშუალებით და სხვა გზებით თვით-ცნობიერების შეტანა კაპიტალისტურ მკაცრ დარჯაკებში ჩაქედილ საზო-

გადოებაში, რომელიც სტიქიურ ეკონომიურ ცხოვრების სათამაშო ტიკინად, მის ბრმა იარაღად გადაქცეულა. დღევანდელ ცხოვრების ქაოტიურ პირობებში არავინ არ არის დარწმუნებული ხვალისდღეს დღეში; არავინ არ არის უზრუნველ-ყოფილი; ეკონომიური ნიადაგი ფეხ-ქვეშ ყველას ერყევა. ცხოვრების კიბის საფეხურები ყველასათვის ღიპი და დაუდგარია; ამიტომაც ყველა კანკალებს ბრმა-ყრუ ცხოვების წინაშე, რომელიც ვინ იცის ხვალისთვის ვის რას უმზადებს!..

აღამიანი, რომელიც ბუნების გვირგვინად და მეფედ არის აღიარებული, რომელმაც დაიმორჩილა ბუნება ყველა თავისი სტიქიონური ძალებით, აღამიანი, რომელიც ფრინველსავით ბრუნვას, ტრიალებს და ნავარდობს ჰაერშიაც კი, — ძირს დედამიწაზე კვლავ მონად დარჩენილა თავისგანვე შექმნილ ეკონომიურ ცხოვრების სტიქიისა, რომელიც მას თავისი ტალღებით ნაფოტსავით ათამაშებს; დღეს მალლა აისერის, ტალღის ქეჩოზე მოიქცევეს მას, ხვალ კი შეუძლია ის თავის უფსკრულში ჩასტყორცნოს!..

ასეთი დაუდგარი და დაუნდობელია ეკონომიური ცხოვრების ზღვა!..

მას შეუძლია თავის უფსკრულში შთანთქას ყველა, განსაკუთრებით კი ეკონომიურად სუსტი, დაქსაქსული ელემენტები; მას შეუძლია თავის მოულოდნელი ტალღის ერთი დაკვრით თქვენი ბედნიერება და კეთილ-დღეობა დაამსხვრიოს და წაღეკოს; მას შეუძლია თავის ერთი სტიქიური შებერვით თქვენი სიმშვიდე და მოსვენება დაარღვიოს, ძირს დაგცეთ და ფეხით გაგთელოს!

ასეთ საზარელ პირობებში დღეს დღეობით ხსნა, სხვათა შორის, კოოპერაციებშია, რომლის მძლავრ და მტკიცე ორგანიზაციის ქვეშ შეგიძლიათ თავი შეაფაროთ, და ვით საუცხოვო ნავთ-საყუდელში, და მით იხსნათ თავი გამძვინვარებული ეკონომიური ცხოვრების სტიქიისაგან!..

ი. ირემაშვილი.

ქ. კიევი.

რედაქტორ-გამომცემელი

რ. გაბაშვილი.

სოციალდემოკრატიული საკლბო და სალიტერატურო გაზეთი

„იმერეთი“

ახალის რედაქციით და თანამშრომლებით.

მიიღება ხელის მოწერა 1914 წლისათვის. გაზეთის ფასი: ერთი წლით—7 მან. ნახევარი წლით 4 მან. ერთი თვით—80 კ. ცალკე ნომერი ერთი შაური.

ადრესი: Кутаисъ, редакция газ „Имерети“.

ყოველკვირეული სამხატვრო-სალიტერატურო, სათეატრო და საზოგადოებრივი მინაარსის სურათებიანი ჟურნალი

„თეატრი და ცხოვრება“

ჟურნალს საგანგებო თანამშრომელ-კორესპოდენტები ჰყავს რუსეთსა და საზღვარ-გარედ. ჟურნალში ითანამშრომლებენ ცნობილი მწიგნობარნი, მუსიკოსნი, დრამატურგნი, მგოსანნი, და მხატვარ-ხელოვანნი. ჟურნალის ფასი: წლიურად 5 მ. (ამ წლის დამლევამდე—4 მ.) ნახევარი წლით 3 მან. ცალკე ნომერი ორი შაური. ფულის გადახდა ნაწილ-ნაწილადაც შეიძლება. ხელის მოწერა მიიღება ქართ. დრამატ. საზოგ. კანტორაში და იოსებ იმედაშვილთან (,სორაბ-ნის“ სტამბაში).

1894 წლიდან 1914 წლამდის

საუკეთესო დგინოდ ითვლება დგინოდ

საზოგადოება „კახეთი“-სა

ტელეფონი: № 73 და 3—51. თბილისი: გოგოლის ქუჩა 63 და ერევნის მოედანი.

განყოფილებანი: ბაქოში, ასხაბაღში, ტაშკენტში, მოსკოვში, ბათოში, რასტოვში და სხ.